

Sygn. akt I CKN 481/97

W Y R O K
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
Dnia 6 lutego 1998 r.

Sąd Najwyższy Izba Cywilna

w składzie następującym:

Przewodniczący SSN - G. Bieniek

Sędziowie SN - Z. Kwaśniewski

SA - H. Wrzeszcz (spraw.)

Protokolant: A. Leszczyńska

po rozpoznaniu w dniu 6 lutego 1998 r.

na rozprawie

sprawy z powództwa B. W. i „P.” Spółki z o.o. w W.

przeciwko J. U. i „U.” Spółce z o.o. w W.

o ochronę dóbr osobistych

na skutek kasacji powodów

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 12 marca 1997 r., sygn. akt I ACr [...]

**uchyla zaskarżony wyrok w części zmieniającej wyrok Sądu
Wojewódzkiego w W. z dnia 26.III.1996 r., sygn. akt III C [...],
przez oddalenie powództwa co do kwoty przekraczającej 10.000 zł
(pkt 1 in fine) oraz w części zmieniającej zawarte w tym wyroku**

rozstrzygnięcie o kosztach procesu (pkt 2) a także w części orzekającej o kosztach postępowania w II instancji (pkt 4) i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania oraz do rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

U Z A S A D N I E N I E

Sąd Wojewódzki w W. wyrokiem z dnia 26.III.1996 r., uwzględniając powództwo, nakazał pozwanym, aby w tygodniku „X.” na pierwszej stronie oraz w dziennikach „Y.” i „G.” opublikowali w ciągu 7 dni od uprawomocnienia się wyroku, na własny koszt, oświadczenie następującej treści:

„Przepraszamy panią B. W., zastępcę redaktora naczelnego dziennika „Y.” oraz Zarząd Spółki z o.o. „P.”, wydawcę „Y.” i wyrażamy ubolewanie za to, że opublikowaliśmy w tygodniku „X.” nr [...] z dnia 24 sierpnia 1995 r. nieprawdziwe informacje dyskredytujące w opinii publicznej, iż „W wyborczej stajni [...]”; nadto zasądził solidarnie od pozwanych Polskiemu Czerwonemu Krzyżowi Oddział w W. 200.000 zł „nawiązki” oraz powodom 20.000 zł kosztów procesu.

Sąd Wojewódzki, ustaliwszy, że pozwani zamieścili w tygodniku „X.” notatki „Stajnia [...]” i „W. [...]”, uznał, że opublikowanie pierwszej z nich było działaniem bezprawnym, które naruszyło dobra osobiste powodów, a mianowicie dziennikarską wiarygodność i zawodową rzetelność.

Bezprawność działania pozwanych polega - według Sądu - na rozpowszechnianiu nieprawdziwych informacji, że B. W. brała udział w kampanii wyborczej [...]. Przypisywanie jej jako zastępcy redaktora naczelnego „Y.” osobistego zaangażowania w kampanię wyborczą jednego

z kandydatów na prezydenta wywołuje też wątpliwości co do obiektywizmu dziennika i kreuje nieprawdziwy wizerunek powodki jako dziennikarza związanego - i to w okresie kampanii wyborczej - z jedną opcją polityczną.

Pozwani naruszyli dobra osobiste powodów umyślnie. Opublikowali informację zmyśloną, gdyż świadek L. P. - jak wynika z jej zeznań - nie miała wiadomości, które potwierdziłyby treść notatki. Umyślności działania Sąd dopatrzył się także w konstrukcji notatki, w której na początku podaje się zmyśloną informację, że B. W. „cichcem pracuje w stajni wyborczej...” a następnie wyciąga się z niej nieprawdziwy i nieuzasadniony wniosek, że „Y.” nie jest apolityczna. Świadczy to, zdaniem Sądu, że autor notatki miał wyraźny zamiar zdyskredytować w oczach czytelników zarówno dziennikarkę jak i gazetę.

Umyślność działania pozwanych potwierdza także ich reakcja na wiadomość o wniesieniu przez powodów sprawy do sądu. W tygodniku „X.” ukazała się wówczas kolejna notatka „W. [...]”, w której jej autor wniesienie pozwu wykorzystuje do negatywnego przedstawienia opcji zwalczanej przez „X.”.

Zasądzając, na podstawie art. 448 kc, „odpowiednią sumę pieniężną” na rzecz PCK Sąd Wojewódzki kierował się:

- rangą sprawy, która „nie jest mała, dotyczy bowiem jednego z największych dzienników w kraju”,
- stopniem krzywdy powodów, którego „nie można bagatelizować, gdyż straty finansowe spowodowane utratą zaufania gazety wśród czytelników mogą być bardzo poważne, choć trudne do wykazania, zaś wykreowanie negatywnego wizerunku dziennikarki i utrudnienie jej w ten sposób wykonywania zawodu jest niewymierne finansowo, ale z pewnością dotkliwe”,
- represyjnym charakterem „nawiązki”; Sąd ustaliwszy, że pozwani w 1993 r. osiągnęli 2.901.200 zł zysku i w 1994 r. - 3.109.249 zł zysku z czego 1.964.000 zł wypłacono wspólnikom, przyjmuje, że „nawiązka” powinna wynosić 200.000 zł, aby spełniała funkcję regresyjną,

- względami prewencji ogólnej, gdyż „uszczerplenie majątku pozwanych o 200.000 zł będzie stanowić przestrożę przed publikowaniem informacji nieprawdziwych lub tekstów obraźliwych”.

Sąd Apelacyjny w [...], na skutek rewizji pozwanych, którzy zaskarżyli wyrok w całości, zmienił rozstrzygnięcie Sądu I instancji częściowo, a mianowicie zasądzoną kwotę na rzecz PCK obniżył do 10.000 zł, oddalając powództwo z tego tytułu w pozostałym zakresie i obniżył koszty procesu zasądzone powodom do 3.000 zł, oddalił rewizję w pozostałym zakresie i zniósł wzajemnie koszty procesu stron w drugiej instancji.

Sąd Odwoławczy podzielił zarzut rewizyjny, że zasądzona na podstawie art. 448 kc kwota jest za wysoka. Nie ma wprawdzie, jego zdaniem, podstaw do przyjęcia, jak chce skarżący, by zasądzona kwota musiała być zbliżona do nawiązek orzekanych w sprawach karnych, jednak musi to być „suma odpowiednia” do rodzaju naruszonego dobra, sposobu działania sprawcy, jego sytuacji materialnej i szkody wyrządzonej bezprawnym działaniem.

Sąd Apelacyjny uznał, że kwota zasądzona przez Sąd I instancji nie jest adekwatna do rozmiaru krzywdy, gdyż brak dowodu, że notka zamieszczona w „X.” przyczyniła się do powstania jakichkolwiek strat finansowych np. na skutek spadku nakładu „Y.”.

Nie ma też dowodu na to, że wywołała ona sytuację, która utrudnia powódce działalność zawodową.

Ocenę stopnia krzywdy powodów, zdaniem Sądu II instancji, Sąd wojewódzki oparł na przypuszczeniach „co jest jednak zbyt daleko idące”.

Trafnie Sąd I instancji uznał, że stan majątkowy pozwanych jest bardzo dobry. Nie oznacza to jednak - zdaniem Sądu Odwoławczego - że względ na to kryterium winien decydować o wysokości zasądzonej kwoty na rzecz PCK.

Kasację wnieśli powodowie, zaskarżając wyrok w części zmieniającej rozstrzygnięcie Sądu I instancji i w zakresie orzeczenia o kosztach instancji odwoławczej. Oparli ją na zarzucie naruszenia prawa materialnego przez błędną

wykładnię art. 448 kc i uchybienia przepisowi postępowania, a mianowicie art. 328 § 2 kpc.

Zdaniem autora kasacji Sąd Apelacyjny nie wskazał w uzasadnieniu dlaczego nie podzielił poglądu Sądu Wojewódzkiego co do wysokości „nawiazki” zasądzonej przez Sąd I instancji a obniżając ją - naruszył przyjęte w praktyce i literaturze kryteria ustalania „odpowiedniej sumy” w rozumieniu art. 448 kc.

W konkluzji kasacji skarżący wniósł o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy Sądowi II instancji do ponownego rozpoznania bądź - w razie uznania, że nie zachodzi istotne naruszenie przepisów postępowania - o zmianę orzeczenia i uwzględnienie powództwa w oddalonym zakresie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Ze względu na reformatoryjny charakter zaskarżonego wyroku, radykalnie zmieniający orzeczenie Sądu I instancji, przy ocenie prawidłowości kwestionowanego rozstrzygnięcia z natury rzeczy istotnego znaczenia nabiera relacja między motywami, którymi kierowały się oba sądy ustalając wysokość „nawiazki”.

Wychodząc z tego punktu widzenia nie można odmówić racji kasacji, że Sąd Odwoławczy obniżając „nawiazkę” bez ustosunkowania się do wszystkich przesłanek decydujących o jej wysokości, które przytoczył Sąd Wojewódzki uzasadniając swoje rozstrzygnięcie, wydał wyrok z naruszeniem art. 328 § 2 kpc albowiem uniemożliwił zweryfikowanie motywów istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy. Z uzasadnienia zaskarżonego wyroku nie wynika czy Sąd Apelacyjny, zmieniając wysokość „nawiazki”, kierował się funkcją prewencyjno-wychowawczą przepisu art. 448 kc, mimo że jest ona - wbrew wysuwanym przez stronę pozwaną wątpliwościom - aprobowana zarówno w literaturze jak i orzecznictwie (uchwała pełnego składu Izby Cywilnej SN z 8.XII.1973, III CZP 37/73, OSN z 1974, z. 9, poz. 145) i była przesłanką ustalenia „nawiazki” przez Sąd Wojewódzki.

W przeciwieństwie do funkcji prewencyjno-wychowawczej, o której Sąd Odwoławczy w ogóle nie wspomina w uzasadnieniu, sposób naruszenia dobra osobistego powodów został wymieniony jako kryterium ustalenia „odpowiedniej sumy” w rozumieniu art. 448 kc, ale Sąd nie przedstawił motywów, którymi kierował się w tym zakresie, obniżając nawiązkę, co było niezbędne ze względu na stanowisko Sądu Wojewódzkiego, który wnikliwie analizując zachowanie pozwanych, uznał, że stopień nasilenia ich złej woli przemawia za ustaleniem „nawiazki” w zasadzonej przez niego wysokości.

Zaskarżone rozstrzygnięcie nie zawiera motywów właściwie uzasadniających funkcję represyjną zasadzonej „nawiazki”. Sąd Apelacyjny, stwierdzając, że: „Stan majątkowy pozwanych jest istotnie bardzo dobry. Nie oznacza to jednak, że wzgląd na to kryterium winien decydować o wysokości kwoty zasadzonej na rzecz PCK”, nie wyjaśnił, jak w świetle tych rozważań widzi funkcję represyjną „nawiazki”. Czy obniżenie kwoty pieniężnej zasadzonej na rzecz PCK do 10.000 zł, przy uwzględnieniu sytuacji majątkowej pozwanych, pozwala zachować jej represyjny charakter, który - w świetle literatury i orzecznictwa - zdecydowanie wysuwa się na pierwszy plan przy ustaleniu szczególnego zadośćuczynienia z art. 448 kc.

Z uzasadnienia zaskarżonego wyroku nie wynika, aby Sąd, ustalając „nawiązkę” w wysokości tak znacznie różniącej się od żądania powodów, rozważał czy spełni ona rolę środka zmierzającego do udzielenia poszkodowanej satysfakcji moralnej.

Sąd zasądzając kwotę pieniężną na rzecz PCK powinien bowiem mieć na uwadze, aby orzeczenie zapewniało poszkodowanym satysfakcję moralną, która płynie z powiązania krzywdy wyrządzonej umyślnym naruszeniem dóbr osobistych z obowiązkiem przysporzenia majątkowego na cel społeczny.

Istotną przesłanką ustalenia wysokości „nawiazki” jest szkoda wyrządzona naruszeniem dóbr osobistych, która w rozumieniu art. 448 kc

obejmuje - jak to wynika z przytoczonej uchwały SN z 8.XII.1973 r. - zarówno uszczerbek majątkowy jak i krzywdę.

Sąd Apelacyjny, zajmując się rozmiarem szkody, przeoczył, że postępowanie dowodowe w sprawie w ogóle nie dotyczyło tej kwestii, choć żądanie zasądzenia „odpowiedniej sumy” na rzecz PCK wymagało jej wyjaśnienia.

Rozpoznawanie sprawy w trybie rewizyjnym kwalifikowało tę wadę jako niewyjaśnienie wszystkich okoliczności faktycznych istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, które stanowiły podstawę rewizyjną braną pod rozwagę z urzędu (art. 368 pkt 3 i 381 § 1 kpc). Jeżeli Sąd Odwoławczy nie widział potrzeby uchylenia wyroku z tego powodu i zdecydował się orzekać merytorycznie, po przeprowadzeniu na podstawie art. 385 § 1 kpc uzupełniającego postępowania dowodowego, to powinien objąć nim, w celu wyeliminowania zaistniałej wady, także badanie rozmiaru szkody.

Niewyjaśnienie sprawy w tym zakresie nie pozwala bowiem uznać, że zaskarżone orzeczenie jest oparte na dostatecznym wyjaśnieniu wszystkich okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy i odeprzeć zarzutu kasacji, że Sąd nieprawidłowo ustalił zakres szkody.

Nie można też odmówić racji kasacji, że wyrok narusza art. 448 kc. Z wyżej przedstawionych uchybień wynika bowiem, że Sąd Apelacyjny zasądzając nawiazkę nie respektował ustalonych przez judykaturę i doktrynę kryteriów określania „odpowiedniej sumy” w rozumieniu art. 448 kc, co uzasadnia zarzut wadliwej wykładni przepisu.

Z tych względów i na podstawie art. 393¹³ kpc sprawa podlega uchyleniu; rozpoznając ją ponownie Sąd powinien usunąć wskazane wyżej uchybienia.

Orzeczenie o kosztach oparte jest na art. 108 § 2 kpc w związku z art. 393¹⁹ i 391 kpc.

aw

jb.